

Fidel Castro og Che Guevara

uppreistrarmaðurin Fidel Castro byrjaði at bliva kendur.

Í 1950, sum nýútbúgvinn lögfrøðingur, meldaði hann seg sum lim í vinsturvenda Partido Ortodoxo, vanligu kallaður Ortodoxos.

Sum lögfrøðingur var hansara endamálar at hjálpa teimum, ið livdu í lægsta lagið í samfelagnum og hann hevði lítlan áhuga í at útvinna pening. Hann legði meir í endamálið av teim málum hann átók sær, heldur enn vinninginum, ið hann persónliga kundi útvega sær.

Tá leiðarin í Ortodoxos, Chibás, doyði í 1951, sá Castro seg sjálvan sum ein, ið skuldi taka arvin upp eftir honum og hann bjóðaði seg fram at stilla upp til kongressina. Flokkurin sýtti fyrst, tí tey hildu hann verða ov viðgondan. Í staðin bleiv hann stillaður upp til umboðsmann fyri tey fátækastu økini í Havana. Áðrenn nakað val kundi haldast, bleiv tó eitt stjórnarkvett framt og Fulgencio Batista noyddi forsetan frá og tók valdið sjálvur. Valið bleiv avlýst og Batista setti í verk tað skipan, ið hann sjálvur kallaði disiplinert demokrati. Saman við nógvum skilti Fidel Castro stöðuna sum, at Kuba hevði fingið ein einaræðisharra, ið umboðaði amerikanska imperialismu og handilslig áhugamál. Politiska leiðin til tann Fidel Castro, ið øll seinni komu at kenna, byrjaði at taka skap.

Fyrsta royndin miseydnast

Í 1953 vórðu Fidel Castro og bróðurin Raúl, oddamenn í eini roynd hjá 160 monnum at taka valdið aftur frá Batista. Tey lupu á hernaðarligar barakkir í Santiago de Cuba, við vón um at byrja ein fólksligan uppreistur. Royndin miseydnast. Flestu uppreistrarmennirnir blivu avrættaðir. Fidel og Raúl Castro blivu handtiknir og fingi ein fongulsdóm uppá 15 ár. Tey blivu leyslatnir í 1955 og flýddu til Meksiko, har tey gjørdur seg klárar til næstu roynd at fáa Batista frá valdinum.

Næsta royndin eydnast

Í desember 1956, lendu 81 mans á eystur síðuna á Kuba, við tí endamálið at fáa stjórnina í Kuba frá.

Millum teir 81 vórðu Fidel og Raúl Castro, saman við einum øðrum vælkendum uppreistarmannið, Ernesto "Che" Guevara. Tað byrjaði ikki væl. 12 mans yvirlivdu fyrsta álopið og teir flýddu niðan í Sierra Maestra fjøllini, har teir

figgja og menna økini, í tráð við at búskapurin var stagneraður og teir ikki megnaðu at fáa gongd á hann aftur. Tey flestu búskaparligu átøkini riggaðu ikki og Kuba bleiv alt meira fáækt. Kuba mátti líta á lagaligar treytir frá hugsjónar-

Barack Obama og Raul Castro á søguligum tíðindafundi

síðani arbeiddu útfrá. Við tíðini vaks rørslan aftur og byrjaði at føra guerilla álop á ein ógvuliga illa útgjordan og demotiveraðan kubanskan her. Saman við eini røð av hernaðarligum sigrum og eini vælsmurdari propaganda maskinu, leidd av Fidel Castro, vaks mótsøðan ímóti Batista og í 1959 bragdaði hjá Fidel Castro og hansara monnum. Batista rýmdi av Kuba tann 1. januar 1959 og í februar var Fidel Castro settur sum forsætismálaráðharri á Kuba. Eitt starv hann røkti inntil 1976, tá hann bleiv innsettur sum forseti á Kuba og sat í stólinum í 32 ár, tá hann av heilsuávvum mátti lata sessin frá sær.

Uppreistrarmaðurin, ið bleiv einaræðisharri

Fidel Castro setti á stovn eitt einflokkastýri á Kuba. Hann ognartók jørðina og har bleiv ognarstykkið hjá pápanum heldur ikki spart. Við tíðini fekk flokkurin fult ræði á Kuba, politiskt, búskaparligt og mentanarligt. Hann setti á stovn frítt heilsuverk og fría útbúgving til kubanar, men megnaði ikki at

frá tí kommunistisku linjuni. Heldur ikki tá USSR og onnur eysturveuropisk lond byrjaðu at víkja. Hann førði eina sera harða linju og kúgaði frælsi hjá sínum egna fólki fyri at halda eina politiska kós. Fjølmiðlafrælsi bleiv avtikið. Persónliga frælsi hjá fólkið bleiv skert munandi og andstøðingar blivu fongslaðir og summir avrættaðir.

Nógv fólk flýddu til USA í eini vón um fáa eitt betri liv enn tað, ið tey kendu á Kuba.

Tíðirnar broyttar – móguliga

Øll síni ár sum politiskur leiðari var Fidel Castro figgindi nummar eitt hjá USA. Handilsliga og diplomatiska sambandið bleiv slitið og sýtt var fólki at ferðast ímillum londini. Royndir vórðu eisini gjørdar at fáa hann frá, tann kendasta í 1961 í Svinavíkini á Kuba. Ein roynd at gera eitt stjórnarkvett, við figging og venjing úr USA, var niðurbard av eini kubanskari herdeild, leidd av Fidel Castro.

á ferðing og peningaflutningi millum londini er linkað og eisini hava londini latið politiskar fangar leysar, ið sótu fastir vegna politiskt virkemi. Størstu frambrotini eru tó, at londini nú hava endurstovnað diplomatiskt samband við at lata upp sendistovur í Washington og í Havana, umframt lógvatakið, ið Raúl Castro og Barack Obama tóku í apríl 2015. Fyrstu ferð amerikanski og kubanski forsetin hittast alment síðan sambondini landanna millum bleiv slitið í 1961.

Tó eru tað enn fleiri, ið enn finnst at Kuba. Human Rights Watch sigur, at mannaættindini á Kuba enn ikki eru betrað. Fólk verða enn revsað fyri at finnst at stjórnini og grundleggjandi mannaættindi á Kuba verða ikki vird. Avbúkingar og burturvisingar eru enn vanligar á Kuba.

USA hevur heldur ikki enn upp-afturtikið fult handilsligt samband við Kuba og tað letur til, at tað verður heldur ikki við tað fyrsta, at fult samband aftur er millum gomlu figgindarnar.

Komandi forsetavalið í USA fer eisini at hava sína ávirkan á viðurskiftini. Donald Trump hevur sagt, at í sær sjálvum er ein normalisering í viðurskiftinum við Kuba ikki ringt, men at USA má fara harligari fram í samráðingum við Kuba. Hann metir, at Kuba fær ov nógv afturfyri ov lítið.

Hillary Clinton harafturímóti hevur stuðlað kósini, ið Obama hevur sett og sannlíkt er, at hon heldur fram á sama hátt.

Eftirmæli

Nú Fidel Castro fyllir 90, er passandi at hugsa um, hvat eftirmæli hjá hesum sermerkta manni verður. Uppreistrarmaðurin, ið gjørdist einaræðisharri, ið førði landi og fólki á eggina, men sum ongan tíð veik frá síni sannføring. Sum leiðari hevur hann verið ógvuliga harðligur, bæði við sítt egna fólk og í sínum uttanríkispolitiska retorikki. Serliga hevur hann alla sína tíð staðið sum ein ímynd ímóti tí vesturlendska tíðarrákinum og serliga ímóti USA, ið hann metti sum fyrilitaleysar imperialistar.

Tá øll onnur kommunistisku londini byrja at detta sundur og kollveltingar tóku seg upp, stóð Fidel Castro við sítt, sannførdur um at hansara kós var tann rætta. Nógv hildu øðrvísi.

